

Nr 184.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad m. m. jämte i ämnet väckt motion.

(3:e avd.)

I propositionen nr 243 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna de grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad, som förordats av chefen för socialdepartementet, *dels ock* till Arkitektpristävlan om ålderdomshem för budgetåret 1947/48 anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kronor.

Socialvårdskommittén har i juli 1946 avlämnat betänkande med förslag angående ålderdomshem m. m. (SOU 1946: 52). De grundläggande bestämmelserna om ålderdomshemmen föreslår kommittén införda i en särskild lag om ålderdomshem. Kommitténs lagförslag har fogats såsom bilaga till statsrådsprotokollet. Kommittén har tänkt sig att avgörande beslut om utbyggnad av vissa specialvårdsanstalter skulle fattas vid 1947 års riksdag och att samtidigt den ifrågavarande lagen om ålderdomshem skulle antagas. Lagen skulle sättas i kraft först sedan den nya kommunindelningen blivit gällande. Den tid, inom vilken ålderdomshemmen skulle vara fullständigt ordnade, borde bestämmas till fem år från tiden för lagens ikraftträdande.

Över betänkandet ha efter remiss *yttranden* avgivits av ett stort antal myndigheter och sammanslutningar.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

»Nu gällande bestämmelser om ålderdomshemmen återfinnas i 1918 års fattigvårdslag och ha utformats i samband med tillkomsten av denna lag. Enligt lagen ankommer det helt på kommunerna att själva ordna ålderdomshemsvården. Kommunerna ha att var för sig eller gemensamt i kommunalförbund anordna och driva ålderdomshem i den mån befrielse från denna skyldighet ej medgivits av vederbörande länsstyrelse. Kommunerna ha i allmänhet visat intresse för denna angelägenhet och merendels efter måttet av sina ekonomiska resurser sökt ordna här avsedda vård.

Emellertid måste man konstatera, att detta oaktag ålderdomshemsvården är behäftad med allvarliga brister. Anledningen härtill torde i främsta rummet vara att tillskriva den klientelblandning, som fortfarande förekommer på flertalet ålderdomshem. Härtill kommer vidare att byggnaderna flerstädes äro gamla och omoderna och ej fylla de krav, som man numera anser sig böra ställa i fråga om trivsel och ändamålsenlighet. Rummen äro mångenstädes avsedda för flera personer, stora och ogästvänliga och ge härigenom hela hemmet anstaltskaraktär. Tillkomsien av pensionärshemmen med dessa hems

relativt höga standard har bidragit till att uppmärksamheten kommit att riktas på behovet av en förbättring av förhållandena för de vårdbehövande åldringarna.

Vid tiden för fattigvårdslagens tillkomst torde man ha räknat med att personer, som vore i stånd att försörja sig själva, skulle kunna på egen hand tillgodose det behov av vård, som kunde uppstå för dem som gamla. Man synes sålunda ha förutsatt, att vård som regel skulle kunna erhållas genom hjälp i hemmet. De åldringar, som vistats på ålderdomshemmen, ha sålunda tidigare i huvudsak varit personer, som saknat andra medel för sin försörjning än folkpensionen. Pensionsbeloppet har helt eller så gott som helt lämnats som ersättning för vården. Då folkpensionen endast täckt en mindre del av vårdkostnaden har vården även för folkpensionärerna erhållit karaktär av understöd.

De allt större svårigheterna för ålderstigna personer att erhålla nödig hjälp i sitt hem, ha emellertid medfört att under senare år ålderdomshemmen kommit att anlitas av personer, som haft möjlighet att erlægga viss, av kommunen fastställd avgift för vården. Även om denna avgift ofta ej motsvarat hela vårdkostnaden, ha dessa personer ej betraktats som understödstagare utan närmast som inackorderingsgäster.

Genom de av 1946 års riksdag beslutade förbättringarna av folkpensionerna ha ökade möjligheter skapats för att även folkpensionärer skola kunna erlægga en skälig avgift för vård på ålderdomshemmen, även om de ej ha annan inkomst än folkpensionen. Härigenom föreligga förutsättningar för ett fullföljande av nyss berörda utveckling. I och med att en avgift erlägges, vilken täcker en förhållandevis stor del av vårdkostnaden, finnes ej längre anledning att icke likställa vården på ålderdomshem med den vård, som lämnas på andra av det allmänna drivna vårdinrättningar. Jag delar socialvårdskommitténs uppfattning, att ålderdomshemmen böra få karaktären av kommunala inackorderingshem för åldringar och invalider, som äro i behov av omvårdnad och tillsyn. Ålderdomshemmen skulle härigenom förlora sin fattigvårdskaraktär. Av denna uppfattning följer, att bestämmelser om ålderdomshemmen icke längre böra höra hemma i fattigvårdslagen utan upptagas i särskild lagstiftning. Socialvårdskommittén har utarbetat förslag till lag om ålderdomshem. Av skäl som framgår av det följande anser jag mig dock icke böra för närvarande tillstyrka att lagförslag i detta ämne förelägges riksdagen för antagande. Däremot finner jag det vara angeläget, att statsmakterna i princip taga ställning till riktlinjerna för ålderdomshemsvårdens anordnande och utbyggnad.

Socialvårdskommittén har funnit, att en nödvändig förutsättning för genomförandet av den förordade reformen av vården av åldringar är att ålderdomshemmen befrias från de olika kategorier av sjuka och lytesbehäftade personer, som för närvarande utgöra en betydande del av deras klientel. Ålderdomshemmen borde sålunda reserveras för åldringar och invalider, som äro i behov av omvårdnad och tillsyn å anstalt men för vilka dock icke er-

fordras vård å sjukvårdsinrättning eller därmed jämförlig vårdanstalt. Jag ansluter mig i princip till denna uppfattning. Den förordade avgränsningen av ålderdomshemmens klientel förutsätter dock utbyggandet av andra vårdformer. Socialvårdskommittén har framlagt vissa förslag i detta avseende.

Vid en särskild undersökning har socialvårdskommittén funnit att huvuddelen av de vårdbehövande personer, som för närvarande vistas å ålderdomshemmen men som icke lämpligen böra vårdas därstädes, utgöres av sinnessjuka, sinnesslöa och kroniskt sjuka personer. Kommittén har därför funnit det angeläget, att åtgärder vidtagas för ett utbyggande av vårdmöjligheterna för dessa kategorier ävensom att vissa organisatoriska frågor, nämligen rörande huvudmannaskapet för de olika vårdformerna, snarast bringas till sin lösning. Jag vill nu till behandling upptaga dessa spörsmål.

Såvitt angår sinnessjukvården synes klarhet numera ha vunnits såtillvida, att behovet av ökat platsutrymme bör tillgodoses genom bland annat uppförande av *dels* särskilda anstalter för omhändertagande av psykopater, *dels* ock ett nytt sinnessjukhus om 600 å 700 platser, lämpligen förlagt till Blekinge län. Förslag härom torde senare komma att anmälas av statsrådet Mossberg. Därest dessa förslag bifallas, borde inom en relativt snar framtid erforderligt utrymme kunna erhållas för omhändertagande å statens sinnessjukhus av de mera kvalificerade fall av sinnessjukdom, som nu vårdas å ålderdomshemmen, utan att vårdmöjligheterna för de akut sinnessjuka efter sättas. Däremot är frågan om utbyggnaden av vården för de lättskötta sinnessjuka svävande, i det att den av 1946 års riksdag begärda omprövning av huvudmannaskapet för denna vård, vilken anförtratts medicinalstyrelsen, ännu icke slutförts. Vidare pågår utredning genom särskilda sakkunniga av frågan om organisationen och finansieringen av den sinnesslövård, som icke regleras genom 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa. Innan här nämnda utredningar slutförts, kan ställning icke tagas till frågan om huvudmannaskapet för vården av de lättskötta sinnessjuka samt de sinnesslöa.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden är det för närvarande icke möjligt att närmare fixera den tidpunkt, då ålderdomshemmen skola kunna befrias från sinnesabnorma. På grund av rådande knapphet på vårdplatser för sinnessjuka med därav föranledd avsevärd överbeläggning på de statliga sinnessjukhusen synes det ej heller möjligt att nu helt spärra ålderdomshemmen för fortsatt intagning av sinnessjuka. Jag förutsätter emellertid, att nyintagning kommer att ske endast i sådana fall, där bestämda hinder möta att bereda plats för den sjuke å sinnessjukhus eller på annat lämpligt sätt taga hand om honom.

Socialvårdskommittén har föreslagit, att landstingen skulle åläggas legalt huvudmannansvar i fråga om vården av de kroniskt sjuka och att för varje landstingsområde en tidsbestämd plan för utbyggnaden av denna vårdgren skulle uppgöras, vilken plan skulle godkännas av medicinalstyrelsen eller Kungl. Maj:t. Från landstingshåll har framhållits, att sådana åtgärder ej vore erforderliga, då landstingen redan nu visade stort intresse för utbyggnaden

av denna vårdgren. Detta är ävenledes fallet i fråga om flertalet landsting. Inom ett landsting ha emellertid några planer på utbyggnad av hemmen för kroniskt sjuka överhuvud ej upprättats. Inom vissa andra landsting omfatta planerna endast en mindre del av de platser, som anses erforderliga. Sannolikt har detta samband med att primärkommunerna i dessa län tidigare i betydande omfattning tagit sig an vården av de kroniskt sjuka. För att påskynda utbyggnaden av vården av de kroniskt sjuka i dessa län torde en klarläggande bestämmelse om huvudmannaskapet vara av väsentlig betydelse. Jag anser mig därför böra i princip tillstyrka kommitténs förslag härutinnan. Förslag till härav påkallade lagstiftningsåtgärder torde dock böra anstå till en kommande riksdag.

Vad angår socialvårdskommitténs förslag att helt borttaga gällande kvotbegränsning för statens bidrag till ifrågavarande hem vill jag erinra om att jag i proposition nr 113/1945 angående statsbidrag till hem för kroniskt sjuka uttalat, att några allvarigare betänkligheter ej behövde möta häremot. Med hänsyn till bland annat läget inom byggnadsverksamheten och då någon utredning om det totala platsbehovet icke förebragts, som gjorde det möjligt att bedöma konsekvenserna av en sådan åtgärd, stannade jag för att föreslå en höjning av kvoten från 1 till $1\frac{1}{2}$ plats per 1 000 invånare i landstingsområde och $1\frac{1}{2}$ plats per 2 000 invånare i stad utanför landsting. Med hänsyn till rådande situation på byggnadsmarknaden och då utbyggnandet av här ifrågavarande vårdgren inom landstingsområdena i allmänhet ej uppnått det enligt kvoten medgivna platsantalet torde med prövning av frågan om kvotbegränsningens slopande böra tills vidare anstå. Detsamma gäller det av socialvårdskommittén berörda spörsmålet om avgränsningen av den kroniska sjukvården, vilket för närvarande är föremål för övervägande inom statens sjukhusutredning.

Mot vad socialvårdskommittén anfört i fråga om vården av vissa andra personer, som äro i behov av vård å specialanstalt (vissa obotligt sjuka, konvalescenter samt vissa lytesbelastade åldringar) har jag intet att erinra. Vad angår sistnämnda grupp, till vilken de dövstumma höra, synes en särskild utredning böra verkställas om lämpligheten av att samla dessa till särskilda ålderdomshem.

Vad slutligen angår frågan om behandlingen av de s. k. försörjningsfallen samt störande personer ansluter jag mig i princip till kommitténs uppfattning, att dessa personer — fränsett en mindre del av förstnämnda kategori, som kan beredas lämplig sysselsättning på ålderdomshemmen — böra omhändertagas på särskilda hem, vilka äro så anordnade att lämpligt arbete kan beredas de intagna. Emellertid anser jag i likhet med socialstyrelsen, att hit hörande frågor lämpligen böra behandlas i samband med frågan om arbetshemmens framtida ställning. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 18 januari 1946 har socialstyrelsen erhållit i uppdrag att verkställa en individuell undersökning av klientelet å dessa hem. Sedan resultatet av denna utredning blivit tillgängligt, har jag för avsikt att till prövning upptaga frågan om arbetshemmens fortsatta bestånd. Jag är därför ej beredd att nu taga definitiv

ståndpunkt till vad kommittén föreslagit i fråga om behandlingen av det här avsedda klientelet.

Jag övergår här efter till att behandla vissa andra frågor rörande ålderdomshemmens framtida ställning. I fråga om hemmens uppgift som upptagningsanstalter delar jag kommitténs uppfattning att man ej kan helt undgå att hemmen tillfälligtvis anlitas för omhändertagande av personer, som ej tillhöra det klientel, för vilket ålderdomshemmen i enlighet med vad förut sagts böra avses, men som av en eller annan anledning behöva beredas vård eller eljest omhändertagas i avvaktan på ett mera definitivt ordnande av förhållandena. I princip är jag även ense med kommittén om att sinnessjuka personer ej ens tillfälligtvis böra få emottagas på hemmen, Av vad jag förut anfört framgår emellertid att man tills vidare torde vara nödsakad att finna sig i att så sker. I likhet med kommittén anser jag en viss kontroll erforderlig till förhindrande av att ålderdomshemmen i onödan utnyttjas som upptagningsanstalter samt att de tillfälligt intagna kvarstanna där längre tid än som kan anses erforderlig. Denna kontroll bör i första hand ankomma på länsstyrelserna med biträde av fattigvårdskonsulenterna.

Vad angår den av kommittén berörda frågan om gränsdragningen mellan pensionärshemmen å ena sidan samt ålderdomshemmen å andra sidan ansluter jag mig till den uppfattning, som kommittén givit uttryck åt, nämligen att de åldringar, som äro i stånd att sköta ett eget hushåll och i övrigt taga hand om sig själva, böra av stat och kommun förhjälpas till en egen för åldringar lämplig bostad. Detta bör även fortsättningsvis ske genom uppförandet av pensionärshem. Till frågan om åtgärder för att underlätta för ej vårdbehövande gamla att hyra bostäder i vanliga hyreshus anser jag mig i förevarande sammanhang ej böra taga ställning.

I fråga om ålderdomshemmens standard vill jag helt allmänt framhålla, att fordringarna på ålderdomshemmen ej böra sättas lägre än dem som i allmänhet anses böra gälla i fråga om en god vård på inrättning, som drives av det allmänna. Man bör i möjligaste mån sträva efter att undvika anstaltsprägel och i stället få fram en trivsamt hemmiljö. Då härmed sammanhängande spörsmål äro föremål för prövning av 1945 års vårdhemssakkunniga, anser jag mig här böra taga ställning endast till ett par frågor, vilka socialvårdskommittén upptagit till behandling. Den ena avser, i vilken utsträckning hemmen böra utrustas med enpersonsrum. För egen del vill jag ansluta mig till socialvårdskommitténs uppfattning att pensionär, som så önskar, i regel skall kunna erhålla eget rum. Den av kommittén föreslagna bestämmelsen att antalet enkelrum med hänsyn härtill skulle utgöra minst hälften av hela platsantalet anser jag mig därför i princip böra biträda. Med anledning av att i några yttranden påpekats, att behovet av enkelrum i vissa landsdelar icke vore så stort som kommittén räknat med, synes en uppmjukning böra ske, såtillvida att föreskrift meddelas om att minst hälften av platsantalet bör vara förlagt till enkelrum. Det torde få ankomma på myndighet, som har att granska ritningar till ålderdomshemmen, att i varje

särskilt fall pröva i vad mån undantag bör göras från huvudregeln. Givetvis bör, vid förläggandet av ett större antal platser än hälften till enkelrum, statsbidrag i enlighet med vad i det följande föreslås utgå till kostnaderna härför.

Den andra frågan avser hemmens storlek. Jag delar i denna fråga socialvårdskommitténs uppfattning, att hemmen ej böra vara för små med hänsyn till de olägenheter ur driftsynpunkt, som detta för med sig. Den av kommittén förordade minimistorleken, 20 à 25 platser, synes mig i regel böra upprätthållas. Med ledning av de erfarenheter rörande platsbehovet i de kommuner, som redan anordnat hem med i stort sett den standard som här föreslagits, torde man enligt vad jag inhämtat kunna räkna med ett genomsnittligt platsbehov på ålderdomshem av omkring tio platser per ettusen invånare. Sedan den nya kommunindelningen genomförts, synas därför förutsättningar komma att föreligga för det övervägande antalet kommuner att anordna eget ålderdomshem av önskvärd storlek. I detta sammanhang anser jag mig i anledning av påpekanden i vissa remissvar böra framhålla, att de här anförda synpunkterna beträffande ålderdomshemmens storlek och antalet enkelrum tills vidare endast böra avse hem, för vars uppförande eller om- eller tillbyggnad statsbidrag är avsett att utgå. Befintliga hem, som ej fylla de angivna fordringarna, böra under förutsättning att de i övrigt motsvara skäliga anspråk på ett gott hem ej slopas omedelbart enbart på grund av sin ringa storlek. Även om jag anser, att dessa mindre hem undan för undan böra ersättas med större och mera moderna, torde med hänsyn till läget på byggnadsmarknaden ej kunna nu uppställas någon viss tidsfrist för det fortsatta utnyttjandet av dessa äldre hem.

Hinder bör icke möta att i en kommun uppföra mer än ett ålderdomshem, där detta kan anses önskvärt och lämpligt med hänsyn till kommunens invånarantal eller ytvidd.

Vad angår namnfrågan anser jag tillräcklig anledning ej föreligga att frångå den nuvarande benämningen ålderdomshem.

Av vad jag förut anfört torde ha framgått, att jag är ense med socialvårdskommittén om att primärkommunerna skola vara huvudmän för ålderdomshemmen. Det av länsstyrelsen i Hallands län framförda yrkandet att kommunerna skulle åläggas att, om vårdbehövande ej kunde erhålla vård å den egna kommunens ålderdomshem, på annat sätt ordna vårdfrågan, anser jag mig för närvarande ej kunna biträda.

Även om kommunerna efter den nya kommunindelningens genomförande i allmänhet torde komma att hava behov av eget ålderdomshem, måste man likväl räkna med att lösandet av ålderdomshemsfrågan i vissa mindre kommuner lämpligast sker genom samverkan med en eller flera andra kommuner. Kommittén har ansett, att sådan samverkan bör komma till stånd i form av kommunalförbund mellan de berörda kommunerna. Det hittills i förhållandevis stor omfattning tillämpade systemet att en kommun, som saknar ålderdomshem, inackorderar åldringar i andra kommuners hem,

har kommittén ansett böra upphöra. För egen del är jag ense med kommittén om att denna ordning, som ofta medfört att en åldring kommit att inackorderas avlägset från hemorten, bör efter hand avvecklas. Detta bör emellertid ej hindra att kommun, som har eget ålderdomshem av tillfredsställande beskaffenhet, sluter avtal med en grannkommun om inackordering av pensionär, som själv är villig att inackordera sig på grannkommunens hem.

Mot kommitténs förslag, att Kungl. Maj:t skulle tillerkännas befogenhet att förordna om bildande av kommunalförbund för anordnande och drift av ålderdomshem ha rests invändningar i ett stort antal yttranden, därvid anförts, att en sådan åtgärd borde ankomma på länsstyrelserna att besluta. Jag vill med anledning härav framhålla, att kommittén torde ha avsett att kommunerna själva liksom hittills skulle äga sluta överenskommelse om bildande av kommunalförbund för här avsett ändamål, och att med stöd härav upprättad förbundsordning liksom nu skulle fastställas av länsstyrelsen. Beslut av Kungl. Maj:t skulle erfordras endast i sådana fall där kommunerna själva ej kunna nå överenskommelse om bildande av sådant förbund och man därför kunde riskera att någon kommun ej skulle kunna erhålla en tillfredsställande lösning av sin ålderdomshemsfråga. Jag finner att kommitténs förslag i detta avseende bör upptagas till övervägande men anser mig icke i detta sammanhang böra föreslå ändring i gällande lag angående kommunalförbund.

Kommitténs förslag att Konungen eller efter Konungens bestämmande socialstyrelsen skall godkänna såväl den för ålderdomshem avsedda tomten som ritningar till hemmet har i flera yttranden ansetts innebära en onödig centralisering av handläggningen av dessa ärenden. Den nu rådande ordningen, enligt vilken vederbörande länsstyrelse efter inhämtande av yttrande från statens inspektör för fattigvård och barnavård godkänner ritningar till ny-, om- eller tillbyggnad av ålderdomshem, har i några yttranden ansetts böra bibehållas.

För egen del anser jag att man bör sträva efter att i möjligaste mån lägga statens gransknings- och beslutanderätt i här avsedda ärenden liksom överhuvud i sociala ärenden av lokal natur hos länsstyrelserna. En förutsättning för att detta skall kunna ske är emellertid att länsstyrelserna ha tillgång till kvalificerade tjänstemän med särskild kompetens för handläggning av olika sociala frågor. Detta torde som regel för närvarande icke vara fallet. Med den fortgående snabba utbyggnaden av socialvården har bristen i detta hänseende gjort sig alltmer kännbar. Bland annat ha de centrala ämbetsverk, som äro tillsynsmyndigheter för de särskilda sociala verksamhetsgrenarna, kommit att belastas med detaljfrågor, som med fördel borde kunna handläggas av det lokala länsorganet. Socialstyrelsen har i utlåtande över befolkningsutredningens betänkande om befolkningspolitikens organisation framhållit, att länsstyrelsernas organisation ur socialvårdssynpunkt redan nu framstode som mindre ändamålsenlig samt att man borde eftersträva en organisation med byråindelning, varvid en särskild byrå för socialvården, i vidsträckt bemärkelse, borde komma till stånd. Enligt styrelsens mening

borde övervägas, huruvida och i vilken utsträckning lekmän borde få deltaga i avgörandet av ärenden rörande socialvården. I anledning härav vill jag framhålla, att vid den översyn av länsstyrelsernas nuvarande organisation, vilken, såsom i årets statsverksproposition (V ht, p. 211) angivits, torde böra verkställas inom en nära framtid, särskilt beaktande bör skänkas organisationens utformning ur socialvårdssynpunkt.

Den nuvarande ordningen för handläggning av ärenden rörande godkännande av ålderdomshemsbyggnader synes böra tills vidare bibehållas.

Vad angår tillsynen över ålderdomshemmen anser jag ej erforderligt att nu föreslå att denna ordnas på annat sätt än enligt de regler härom, som i fråga om de nuvarande ålderdomshemmen innefattas i fattigvårdslagen (43 och 44 §§). Frågan torde böra upptagas till förnyad prövning i samband med behandlingen av det förslag till socialhjälpslagstiftning, som socialvårdskommittén avser att framlägga.

I några yttranden har understrukits betydelsen av en förbättrad utbildning av personalen på ålderdomshem samt berörts frågan om personalanskaffningen. Jag vill erinra om att utbildning av föreståndarinnor vid ålderdomshem hittills omhänderhafts av svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, som härför åtnjuter bidrag av statsmedel. Förbundet har utbildat ca 20 föreståndarinnor årligen. Enligt vad jag inhämtat förslår detta antal endast för att tillgodose behovet vid de största hemmen. En ökad utbildning synes därför erforderlig, varjämte kompletterande kurser för de föreståndarinnor, som ej erhållit särskild utbildning, synes böra komma till stånd. En närmare utredning om dessa frågor torde emellertid vara erforderlig. Jag har därför för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt socialstyrelsen att verkställa en sådan och så snart sig göra låter inkomma med därav föranleda förslag.

Socialvårdskommitténs förslag att kommunerna för nybyggnad samt om- eller tillbyggnad av ålderdomshem skola erhålla bidrag av statsmedel har så gott som enhälligt tillstyrkts. Emellertid ha de föreslagna statsbidragsbestämmelserna givit anledning till erinringar i vissa yttranden och förslag har framställts att statsbidragsgrunderna borde fixeras först efter det ställning i princip tagits till reformen. Vidare har påpekats, att ingen utredning föreläge rörande de ekonomiska konsekvenser för statsverket samt kommunerna, vilka bleve en följd av reformen.

Vad angår sistnämnda påpekande vill jag framhålla, att det givetvis varit önskvärt, att beräkningar rörande kostnaderna för erforderliga nybyggnader samt om- eller tillbyggnader varit tillgängliga. Då en någorlunda tillförlitlig kostnadskalkyl skulle förutsätta en inventering av samtliga ålderdomshemsbyggnader, har en sådan icke nu kunnat medhinnas. Emellertid har inom socialstyrelsen verkställts en preliminär överslagsberäkning av byggnadsbehovet. Denna beräkning har givit vid handen att byggnadsarbeten för tillhoppa lägst omkring 200 miljoner kronor och högst cirka 400 miljoner kronor borde komma till utförande. Att närmare angiva den tidrymd, inom vilken bygg-

nadsarbeten av denna omfattning kunna komma till utförande, låter sig för närvarande icke göra, då detta måste bliva beroende av dels tillgången på material och arbetskraft, dels ock det allmänna ekonomiska läget.

Allmän enighet torde råda om behövligheten av den höjning av ålderdomshemmens standard, som jag i det föregående förordat. Frågan om fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun är därför närmast ett avvägningsspörsmål. För egen del finner jag skäligt att kommunerna erhålla statsbidrag för nybyggnad samt om- eller tillbyggnad av ålderdomshem, då detta bör underlätta för kommunerna att genomföra reformen. Det hade varit önskvärt, att statsbidragsbestämmelserna kunnat närmare utformas redan nu. Emellertid är jag icke beredd att för närvarande taga ställning till bidragsbestämmelserna. Bland annat synes slutförandet av den nu pågående översynen av grunderna och villkoren för statens bidrag till hälso- och sjukvården böra avvaktas. Enligt min mening bör den omständigheten att beslut nu ej fattas om statsbidragsgrunderna icke hindra att statsmakterna i detta sammanhang uttala sig till förmån för statsbidrag till ålderdomshem. Det väsentliga torde nämligen vara, att kommunerna redan nu erhålla kännedom om att statsbidrag kan påräknas ävensom de huvudsakliga villkoren härför. Därest så sker, torde några mera avsevärda olägenheter ej vållas av att grunderna för bidragen fixeras först senare. I enlighet med vad socialvårdskommittén föreslagit vill jag förorda, att statsbidrag skall kunna utgå till kommun eller kommunalförbund för nybyggnad samt om- eller tillbyggnad av ålderdomshem. I likhet med vad som gäller beträffande statsbidrag till skolor torde statsbidrag även böra utgå, därest ur allmänt ekonomiska synpunkter befinnes uppenbart fördelaktigt, att för ålderdomshem tages i anspråk kommunal byggnad eller annan befintlig byggnad.

Som förutsättning för statsbidrag bör gälla, att byggnaderna fylla de i det föregående angivna kraven ävensom de övriga villkor, som komma att ställas av myndighet i samband med granskning och godkännande av byggnadsförslagen. Statsbidrag torde i enlighet med vad socialvårdskommittén föreslagit böra utgå till byggnadsföretag, som påbörjats efter den 1 juli 1946.

Vad angår storleken av de avgifter, som skola få uttagas av de på ålderdomshemmen inackorderade, ansluter jag mig i princip till den av flera remissinstanser uttalade tanken att avgifterna böra vara lika för alla, oberoende av inkomst- och förmögenhetsställning. Emellertid torde frågan om utfärdande av för kommunerna bindande föreskrift härom böra närmare prövas i samband med det från socialvårdskommittén väntade förslaget om statsbidrag till kommunernas kostnader för socialvården överhuvud. Tills vidare bör det därför ankomma på de kommunala myndigheterna att själva fatta beslut i denna fråga. Ej heller anser jag någon föreskrift erforderlig om den högsta dagavgift, som skall få uttagas av obemedlade och mindre bemedlade, till vilken grupp kommittén torde ha hänfört dem, som ej hava annan inkomst än folkpension. Som kommittén själv framhållit finnes i 18 § 2 mom. lagen om folkpensionering fastslaget huru stor del av folkpensionen, som av

fattigvårdssamhälle högst må uppbäras såsom gottgörelse för kostnaderna för den, som är intagen å sådant samhälle tillhörig anstalt. Med anledning av det av Stockholms stadsfullmäktige framförda spørsmålet, huruvida det belopp, som pensionsberättigad äger behålla för eget behov, vore avsett att förslå jämväl för inköp av kläder vill jag framhålla, att enligt nyssnämnda stadgande i lagen om folkpensionering det belopp, som fattigvårdssamhälle äger uppbära, är avsett för bestridande av kostnaderna för vården eller försörjningen. Detta bör enligt min mening tolkas så att fattigvårdssamhälle skall hava att av den andel av folkpensionen som behålles av samhället bestrida utgifterna för anskaffande i skälig omfattning av kläder åt den pensionsberättigade.

Av vad jag tidigare anfört torde ha framgått, att det för närvarande ej låter sig göra att närmare söka fixera den tidpunkt, då den föreslagna reformeringen av ålderdomshemsvården kan beräknas vara till fullo genomförd. Med hänsyn till storleksordningen av den utbyggnad av vissa sjukvårdsgrenar m. m. som måste föregå reformen synes den av socialvårdskommittén beräknade tiden vara för knappt tilltagen. Antagandet av en särskild lag om ålderdomshem nu skulle därför närmast hava principiell betydelse. Då vissa skäl tala för att utformningen av de bestämmelser, som framdeles skola gälla för ålderdomshemmen, prövas i samband med det förslag till lag om socialhjälp, med vars utarbetande socialvårdskommittén nu är sysselsatt, anser jag mig ej för närvarande böra föreslå utfärdandet av en särskild lag om ålderdomshemmen. Detta bör emellertid ej utgöra något hinder för att omdaning av ålderdomshemmen fortsätter i den mån de reala resurserna medgiva detta.

Med hänsyn till den stora betydelse, som byggnadernas utformning har för skapandet av en önskvärd hemmiljö å ålderdomshemmen, anser jag mig böra tillstyrka socialstyrelsens förslag att medel ställas till förfogande för arkitektpristävlan för framskapande av lämpliga typritningar till ålderdomshem. Mot de av styrelsen härför beräknade kostnaderna 35 000 kronor synes intet vara att erinra. Ett särskilt anslag torde böra anvisas för ändamålet under rubriken Arkitektpristävlan om ålderdomshem. Anslaget bör givas karaktären av reservationsanslag.»

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av fru *Möller* väckt motion (II: 452), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan rörande vården av det s. k. ålderförändrade klientelet på ålderdomshemmen.

Beträffande motiveringen för yrkandet får utskottet hänvisa till motionen.

Den genom förbättringarna av folkpensionerna möjliggjorda utvecklingen av ålderdomshemmen från att vara fattigvårdsanstalter till att bli kommunala inackorderingshem för åldringar och invalider, som äro i behov av omvårdnad och tillsyn, utgör utan tvekan ett mycket betydelsefullt fram-

Utskottet.

steg. Utskottet, som anser att denna utveckling bör på allt sätt påskyndas, ansluter sig till de målsättningar som departementschefen angivit för förbättring i olika hänseenden av förhållandena i hemmen.

Av skäl som angivits i propositionen är det icke möjligt att nu spärra hemmen för fortsatt intagning av sådana personer, vilka icke lämpligen böra vårdas där. Det är här fråga främst om sinnessjuka, sinnesslöa och kroniskt sjuka; i propositionen ha även berörts specialvårdsbehövande, de s. k. försörjningsfallen samt störande personer, och i motionen II: 452 har uppmärksamheten riktats på det s. k. ålderförändrade klientelet. Det är ett framträdande önskemål att den åsyftade avgränsningen av ålderdomshemmens klientel genomföres utan onödigt uppskov. Vad departementschefen anfört i ämnet föranleder ej erinran från utskottets sida. Frågan om ett framtida avskiljande från hemmen av den grupp personer, som avses i motionen, förtjänar även enligt utskottets mening att närmare övervägas. I anledning av utredningsyrkandet i motionen vill utskottet erinra om vad socialvårdskommittén anfört beträffande den grupp, som i 1938 års statistiska undersökning betecknats svårhanterliga eller för omgivningen störande. Med hänsyn till att denna grupp vore liten och sannolikt till sin art ganska skiftande borde enligt kommittén en individuell undersökning göras för utrönande av huruvida och i så fall vart vederbörande skulle flyttas. Sagda undersökning ansåg kommittén emellertid icke böra utföras förrän man genomfört sjukhus- och vårdhemsfallens förflyttning till respektive anstalter. Eljest vore det icke möjligt att verkligen få fram restklientelet av svårhanterliga och störande. Utskottet anser av samma skäl att även den i motionen föreslagna utredningen tills vidare bör anstå.

Såsom departementschefen framhållit bör man sträva efter att i möjligaste mån lägga statens gransknings- och beslutanderätt beträffande ålderdomshemsbyggnader liksom över huvud i sociala ärenden av lokal natur hos länsstyrelserna. Vid den blivande översynen av länsstyrelsernas organisation bör detta vara en utgångspunkt för organisationens utformning ur socialvårdssynpunkt.

I likhet med departementschefen finner utskottet skäligt att kommunerna erhålla statsbidrag för nybyggnad samt om- eller tillbyggnad av ålderdomshem. De principuttalanden i detta ämne, som förekomma i departementschefens anförande, föranleda ej erinran från utskottets sida. Emellertid vill utskottet framhålla önskvärdheten av att grunderna för statens bidrag fixeras snarast möjligt. Slutligen tillstyrker utskottet jämväl medelsanvisning för en arkitektpristävlan om ålderdomshem.

Kungl. Maj:ts förslag har ej i övrigt givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag
 - a) godkänna de grunder för ålderdomshemsvårdens ordnande och utbyggnad, som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 18 april 1947,

b) till *Arkitektpristävlan om älderdoms hem* för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kronor,

II. att motionen II: 452 ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 juni 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Mannerskantz, fröken Andersson, herrar Gillström, Berling, Albertsson, Rosenberg, Gustav Emil Andersson och Ivar Persson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Malmborg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Rubbestad, Mårtensson, Lindholm, Holmström, Hoppe, Onsjö och Thapper.

Reservation

av herr *Holmström*.
